

SKUP 2000 – 39

Prosjekt: Misdannelser i Grenland

Medarbeider: Erlend Skevik og Helga Lilleland

Publikasjon: Telemarksavisa

Publisert: November 2000 – januar 2001

Medium: Avis

Tema: Helse og miljø

1. Innledning

I begynnelsen av november 2000 fikk vi ideen om å sjekke tallet på barn født med misdannelser i grenlandsområdet. Bakgrunnen var at det året før ble avdekket en overhyppighet av barn med såkalte reduksjonsdeformiteter i Mo i Rana. I likhet med Grenland finnes det også her omfattende tungindustri. Vi hadde med andre ord ingen tips eller andre holdepunkter for at det var noen overhyppighet av misdannelser i vårt område, utover at det finnes visse likhetstrekk mellom Grenland og Mo i Rana.

Gjennom systematisk oppfølging avdekket vi en hittil ukjent overhyppighet av reduksjonsdeformiteter og andre typer misdannelser i Grenland. Dette problemet ville trolig aldri blitt oppdaget dersom TA ikke hadde bedt om tallene. Artikkelsen førte til at regjeringen tok initiativet til en omfattende undersøkelse som vil bli gjennomført i løpet av våren 2001.

2. Metode

Vi startet med å kontakte Medisinsk fødselsregister i Bergen, som sitter med opplysninger om alle norske barnefødsler siden 1967. Vi fikk dem til å hente ut tall fra kommunene Skien, Porsgrunn og Bamble. For å ha et sammenligningsgrunnlag ba vi om tall fra to tiårsperioder, 1979-1988 og 1989-1998. Fødselsregisteret hadde i utgangspunktet bare tall som var brutt ned på fylker. Tallene for Telemark viste ikke noe unormalt. Grunnen til at vi ba om tall for grenlandsområdet var utfra hypotesen om at misdannelser *kan* skyldes miljøpåvirkning. Fødselsregisteret brukte to uker på å fremskaffe tallene, og avisen betalte 1100 kroner for jobben.

Problemstillingen ble raskt utvidet etter at den første saken hadde stått på trykk. Spørsmålene vi ønsket svar på var:

- * Finnes det en tilsvarende overhyppighet også av andre typer misdannelser?
- * Har dette problemet vært utredet tidligere?
- * Hva var i såfall resultatet, og hvordan ble det fulgt opp?

Svaret på det første spørsmålet fant vi hos Fødselsregisteret. Igjen fikk vi dem til å gå inn i sitt eget materiale, for å systematisere og konkludere ut i fra innsamlede data gjennom flere år. Da det viste seg at fødselsregisteret kom frem med dokumentasjon som viste en rekke ukjente avvik hos nyfødte i Grenland, kontaktet vi statssekretær Stein Lier-Hansen i Miljøverndepartementet og la frem de opplysningene vi kom til å trykke dagen etter. Han reagerte umiddelbart, og tok samme kveld kontakt med direktør Håvard Holm i Statens forurensningstilsyn. Dagen etter tok han kontakt med den politiske ledelsen i Helsedepartementet. Deretter begynte snøballen å rulle. Den neste uken var det omfattende møtevirksomhet der de to departementene, Statens forurensningstilsyn, Folkehelse og fylkeslegen i Telemark deltok. Mye tid gikk derfor med til systematisk oppfølging av alle instanser som var involvert i saken.

Parallelt med oppfølging av den departementale møtevirksomheten vi hadde utløst, jobbet vi med å få bekreftet hypotesen om at dette problemet var kjent tidligere. Vi kontaktet en rekke personer - innen helsetjenester og sykehus i Skien og Rana kommune. Etter hvert kom det frem at Inger-Lise Hansteen på yrkes- og miljømedisinsk avdeling ved Telemark sentralsykehus hadde en del materiale om befolkningen i Grenland. I samtale med henne opplyste hun etterhvert at det hadde blitt foretatt to undersøkelser av nyfødte i hennes regi, fra 1978 til 1979 og fra 1985 til 1989. Begge undersøkelsene, som tok sikte på å avsløre sammenheng mellom forurensning og fosterskader, konkluderte med en overhyppighet av lavere fødselsvekt blant barn i industriforurensset område, samt en overhyppighet av antall

fødte pikebarn i de samme områdene. Hansteens undersøkelser påviste også at de samme barna hadde mindre hodeomkrets enn andre barn i Grenland. Hansteen var på dette punktet langt fra samarbeidsvillig, men vi skaffet oss tilgang til de to undersøkelsene, som også viste at barn fra industriforurensede områder i Grenland hadde mindre hodeomkrets, var kortere, at det var født flere barn som var unormalt små av vekst, samt at det var flere med asfyksi (dårlig pusteaktivitet) og flere enn i resten av området som var født med fotdeformiteter. Den siste undersøkelsen (1985-1989) ble igangsatt for å bekrefte/avkrefte funnene i den første undersøkelsen (1978-1979). Miljøverndepartementet var oppdragsgiver, og bekostet undersøkelsen.

Rapportresultatene ble derfor fulgt videre inn i Miljøverndepartementets arkiver, der MD etter at de mottok undersøkelsene hadde bedt om vurdering og initiativ fra Statens Forurensingstilsyn og Folkehelse. Da kom det frem at Folkehelse den gang mente at rapportene ikke avslørte «momenter som tilsier at forurensingssituasjonen i Grenland er betenkelig med hensyn til befolkningens helse». Dermed ble rapportene stuet vekk og glemte. TAs avsløringer førte imidlertid til at rapportene ble hentet frem igjen, og er i dag en del av det materialet som skal brukes i nye undersøkelser. Rapportene er også bestilt av Fylkeskommunen i Telemark ved helsesjefen, samt av kommunale helsetjenester - som ikke kjente til disse funnene fra tidligere.

3. Organisering av arbeidet

Da vi fikk de første tallene fra Medisinsk fødselsregister skjønte vi umiddelbart at vi satt på oppsiktsvekkende materiale. Samme dag som tallene kom ble det bestemt at vi (Erlend Skevik og Helga Lilleland) skulle skjermes fra annet nyhetsarbeid for å jobbe med saken. Til tross for at TA har en liten redaksjon, med små ressurser kom vi raskt til at saken var så stor og viktig at det var riktig å sette ned en egen gruppe for å "etterforske" saken i full bredde. Under hele arbeidet hadde vi daglige møter der vi oppsummerte de opplysningene vi satt på, og la videre strategi. Alle intervjuer og notater ble arkivert, og systematisert. Vi skrev jevnlig notater som gjorde det lettere å gå tilbake og nøste opp løse tråder. Nyhetsredaktøren deltok aktivt i både ideutvikling og strategitenkning. At nyhetsledelsen ga oss støtte og handlingsrom var en viktig forutsetning for at resultatet ble vellykket.

Det er vanskelig å angi eksakt hvor mye arbeidstid som har gått med til prosjektet. De første to ukene brukte begge hele arbeidstiden til denne saken. Den ene jobbet vanlig dagvakt, mens den andre hadde kveldsvakt. Dermed hadde vi nærmest døgnkontinuerlig beredskap i den første, avgjørende fasen. Overtidsarbeidet i denne perioden begrenset seg til kontakt på telefon/mail mellom dag- og kveldsvakten. Etter hvert jobbet vi begge med saken innimellom vanlig nyhetsarbeid.

4. Problemer underveis

Den første saken ble kjørt bare to dager etter at vi fikk tallene fra Fødselsregisteret. Vi hadde en lengre diskusjon om vi burde vente til vi hadde flere ferdige saker før vi trykket, men valgte å kjøre nyheten ut raskt. Det betydde at vi måtte jobbe parallelt med å grave etter nye «avsløringer» samtidig som vi produserte stoff til neste dags avis, for å holde saken varm. Med litt mer is i magen kunne vi trolig fått mer ut av hver sak, ikke minst presentasjonsmessig. Samtidig var det de til dels voldsomme reaksjonene på de tallene vi presenterte som skapte mange av oppfølgingssakene.

Saken fikk raskt stor oppmerksomhet både blant politikere og helsemyndigheter på nasjonalt nivå. Samtidig fikk saken bred dekning i riksmidia. På lokalt plan derimot ble vi

overraskende møtt med motstand. Helsemyndigheter, politikere og også deler av lokalbefolkningen var av den oppfatning av at Telemarksavisa med disse artiklene «ødela for Grenland». Det kom også sterke reaksjoner fra næringslivet i området. Fylkesrådmannen uttalte på en konferanse følgende: "Det tok oss ti år å bygge opp Grenlands miljørykte. Det tok Telemarksavisa tre dager å ødelegge det".

Ordføreren i Skien sto også frem med disse synspunktene på trykk. Problemet deres var at en representant for regjeringen på dette tidspunktet allerede hadde sagt offentlig at regjeringen tok saken svært alvorlig, og ville følge den opp. Det gjorde det vanskelig å avfeie saken som et utslag av sensasjonshungrig journalistikk.

5. Konklusjon

Gjennom rundt 30 artikler i november 2000-januar 2001, basert på forespørsler om systematisering av data fra Medisinsk fødselsregister, kontakt med flere departementer og samtaler med en lang rekke kilder, avdekket Telemarksavisa følgende forhold:

- * En overhyppighet av reduksjonsdeformiteter hos nyfødte i Grenland.
- * En overhyppighet også av andre fødselsavvik som lavere fødselsvekt, flere jentefødsler, mindre hodeomkrets og kortere kroppslengde. (Disse er regnet som anerkjente parametre for å måle miljøpåvirkning)
- * Yrkes- og miljømedisinsk avdeling ved Telemark sentralsjukehus har sittet på en rekke innsamlede opplysninger om fødselsavvik i Grenland i over ti år, uten at rapportene ble fulgt opp.

Sentrale myndigheter reagerte umiddelbart etter at TA presenterte sin første artikkel om saken 18. november. Konsekvensene av artikkelserien kan oppsummeres slik:

- * Helsemyndighetene ble oppmerksomme på en hittil ukjent overhyppighet av reduksjonsdeformiteter og andre misdannelser hos nyfødte i Grenland.
- * Regjeringen beordret umiddelbar gjennomgang av bakgrunnstallene.
- * Regjeringen ga Statens institutt for folkehelse i oppdrag å gjennomføre en omfattende undersøkelse for å finne årsaken til misdannelsene i Grenland. Sosial- og helsedepartementet har foreløpig bevilget 600 000 kroner til undersøkelsen.
- * En lignende overhyppighet av misdannelser i Mo i Rana skal inngå i den samme undersøkelsen.
- * Folkehelsa bestemte å innlemme Grenland i den "Norske mor og barn-undersøkelsen".
- * Norsk Hydro åpnet sine helsearkiver for forskerne. Bedriften har tidligere avvist dette.
- * Medisinsk fødselsregister la om sine rutiner for registrering.

I skrivende stund er det fortsatt beredskap i avisen på denne saken. Vi vet ikke hva som kommer ut av undersøkelsen, men *dersom* den konkluderer med at det finnes en klar sammenheng mellom misdannelser hos barn og forurensningen i området vil det trolig få store konsekvenser for industrien i Grenland.

Skien, januar 2001

Erlend Skevik

Helga Lilleland